

Igitabo cya Daniyeli — Nimero ijana na mirongo inani n’eshanu

Ubumana Bw’Imana Bwigize Umubiri: Icyo Petero Yatuye Cyimbitse n’Ibyo Bivuze

Jeff Pippenger
2024-04-15

Ubwo Petero yatangaga igisubizo cye ku kibazo Kristo yabajije cyo kumenya uwo abigishwa bavuga ko ari we, yagaragaje ko Yesu ari Uwasizweho amavuta, ari we Kristo, ari we Mesiya. Kandi yavuze ko ari Umwana w’Imana.

Yesu ageze mu karere k’i Kayisariya ya Filipino, abaza abigishwa be ati: “Abantu bavuga ko Jyewe, Umwana w’umuntu, ndi nde?” Baramusubiza bati: “Bamwe bavuga ko uri Yohana Umubatiza; abandi ko uri Eliya; abandi ko uri Yeremiya, cyangwa umwe mu bahanuzi.” Arababaza ati: “Ariko mweho muvuga ko ndi nde?” Simoni Petero aramusubiza ati: “Uri Kristo, Umwana w’Imana ihoraho.” Yesu aramusubiza ati: “Urahariwe, Simoni mwene Yona; kuko atari umubiri n’amaraso byabiguhishuriye, ahubwo ni Data uri mu ijuru. Kandi ndakubwira yuko uri Petero, kandi kuri iri buye ni ho nzubakira Itorero ryanjye; kandi amarembo y’i kuzimu ntazarinesha. Kandi nzaguha imfunguzo z’ubwami bwo mu ijuru; kandi icyo uzaboha mu isi kizaba kiboheshejwe no mu ijuru; kandi icyo uzabohora mu isi kizaba kiboheshejwe no mu ijuru.” Matayo 16:13–19.

Binyuze kuri Petero, Mwuka Wera yagaragaje ukuri kw’ingenzi kugira ngo abantu ibihumbi ijana na mirongo ine na bine babashe gusobanukirwa. Ibyo yabikoreye i Paniumu, ari ho Kayisariya ya Filipino. Paniumu ni ahantu h’urusengero hera cyane mu gusenga ikiyoka, kuko Ubugiriki bugereranya isi, kandi isi yo mu minsi y’imperuka ni Umuryango w’Abibumbye, ari wo uhagarariye ikiyoka ku isi. “Amarembo y’i kuzimu” ni izina ry’urusengero rwa Pani, imana y’Abagiriki isa n’ihene. Urwo rusengero rwubatswe imbere y’ubuvumo bwari burimo Isoko rya Paniumu. Isoko rya Paniumu ryagaburiraga Uruzi rwa Yorodani, ari na rwo kimenyetso cya Kristo.

Izina “Yorodani” risobanura “umumanuka,” kandi ritangirira urugendo rwayo mu karere k’imisozi ko mu majyaruguru ya Isirayeli, rikura isoko yaryo nyamukuru mu masoko y’Umusozi Herumoni, impinga ndende kuruta izindi mu Murongo w’Imisozi ya Herumoni, aho isoko ryitwa “amarembo y’ikuzimu” rihereye. Herumoni bisobanura “iyera,” kandi “Yorodani” bisobanura “kumanuka.” Uruzi Yorodani rumanuka ruturutse mu misozi miremire y’Umusozi Herumoni, rukanyura mu Kibaya cy’Ikibenga cya Yorodani, maze amaherezo rukagera ku Nyanja y’Umunyonyu, ari na ho hantu hari hasi kurusha ahandi hose ku buso bw’isi.

Amazi agaburira Uruzi rwa Yorodani, aturuka mu rusengero rwa Pani, kandi amaherezo akagera ahantu hasi cyane ku isi, agereranya ukumanuka Umwana w’Imana yakoze ubwo yasohokaga ku musozi wera wo hejuru cyane akamanuka akaza ku “nyanja y’abapfuye” yo hasi cyane y’iyi si. Ukumanuka kwa Kristo ava mu ijuru akagera ku rupfu rwo ku musaraba na ko kugereranya ko

yishyizeho umubiri w'umuntu waguye, kuko urugendo rwe ruva mu ijuru rugera ku musaraba rwagaburiwe n'amazi yatangiriye ku "marembo y'ikuzimu."

Inyanja y'Umunyu Yapfuye si yo hantu hasi cyane ku isi gusa, ahubwo ni yo mazi arimo umunyu mwinshi kurusha andi yose ku isi, umunyu wayo ukaba uruta uw'inyanja inshuro icyenda. Urupfu rwa Kristo ku musaraba, nk'uko rwashushanyijwe n'Inyanja y'Umunyu Yapfuye, ni ho yahamirije isezerano rye na benshi.

Kandi amaturo yose y'ituro ryawe ry'ibinyampeke uzayashyiremo umunyu; kandi ntuzatume umunyu w'isezerano ry'Imana yawe ubura mu ituro ryawe ry'ibinyampeke: amaturo yawe yose uzayatambanane umunyu. Abalewi 2:3.

Mu nzira iva ku masoko y'Umusozi wa Herumoni, uruzi rwa Yorodani runyura mu nyanja ya Galilaya, izwi kandi ku izina ry'Ikiyaga cya Tiberiya n'Ikiyaga cya Kinereti. Galilaya bisobanura "ikizingo" cyangwa "ahantu ho guhindukira." Tiberiya ni izina ry'umutegetsi w'Umuroma wakurikiye Awugusito Kayisari, kandi kubera imiterere y'icyo kiyaga, cyitwa Kinereti, bisobanura "inanga" cyangwa "lyre." Ahantu ho guhindukira ku bantu bose habayeho igihe Tiberiya Kayisari yategekaga kandi Yesu abambwa ku musaraba, maze inanga yose yo mu ijuru iracecekesha. Ubuhamya bw'akarere bwa Yorodani bufitanye isano n'"amarembo y'ikuzimu," ari yo rusengero rw'imana y'Abagiriki yitwa Pani, buvuga ku buhamya Petero yatangaje ahumekewe n'Umwuka Wera.

Kwigira umuntu kwa Kristo kwari uguhuza Ubumana n'ubumuntu kwabayeho igihe Umwana w'Imana w'Ubumana yambikaga umubiri wa kimuntu, bityo agahuza Ubumana n'ubumuntu, nk'uko byagereranyijwe n'amazi yo mu isoko rya Pani agaburira uruzi rwa Yorodani. Icyagaburiraga isoko rya Pani ni ikime, imvura n'urubura byagwaga ku misozi ya Herumoni, Herumoni ikaba igereranya umusozi "wera", ari wo Yerusalemu yo hejuru.

Indirimbo y'Amasandugu ya Dawidi. Dore ukuntu ari byiza kandi bishimishije ko bene Data babana hamwe mu bumwe! Ni nk'amavuta y'igiciro cyinshi asukwa ku mutwe, akamanukira ku bwanwa, ari bwo bwanwa bwa Aroni; akagera no ku mpera z'imyenda ye; ni nk'ikime cya Herumoni, kandi nk'ikime cyamanukiye ku misozi ya Siyoni; kuko ari ho Uwitwaga yategetse umugisha, ari wo bugingo bw'iteka ryose. Zaburi 133:1-3.

"amavuta y'igiciro cyinshi" yatembeje ku bwanwa bwa Aroni ni yo mavuta yakoreshejwe igihe we n'abahungu be basigwaga kugira ngo babe abatambyi b'Imana.

Kandi uzafate ku maraso ari ku gicaniro no ku mavuta yo gusiga, maze ubiminjagire kuri Aroni no ku myambaro ye, no ku bahungu be no ku myambaro y'abahungu be bari kumwe na we; ni bwo azezwa, we n'imyambaro ye, n'abahungu be, n'imyambaro y'abahungu be bari kumwe na we. Kuva 29:21.

Petero yagaragaje ukwemera kwa abigishwa bose, kandi mu kubikora agaragaza ukwemera kw'abihumbi ijana na mironko ine na bine, bagomba gusigwa amavuta nk'ubutambyi bumwe bwunze ubumwe, bukazamurwa nk'ibendera. "Amavuta" yasize Aroni, na yo yari nk'ikime cya Herumoni kandi nanone nk'ikime cy'imisozi ya Siyoni. "Amavuta" n'"ikime" ni ubutumwa

bugereranya ugusigwa kwa Mwuka Wera.

Nimwumve, mwa majuru, nanjye ndavuga; kandi wumve, wa si we, amagambo ava mu kanwa kanjye. Inyigisho zanjye zizagwa nk'imvura, amagambo yanjye azatonyanga nk'ikime, nk'imvura yoroheje igwa ku byatsi bikiri bitoya, kandi nk'imvura nyinshi igwa ku byatsi: kuko nzatangaza izina ry'Uwiteka; nimuhe icyubahiro gikomeye Imana yacu. Gutegeka kwa Kabiri 32:1–3.

“Urume” ni “inyigisho” imanukira ku misozi ya Siyoni, kandi ni yo “mavuta” yo gusigwa ahuza abo ijana na mirongo ine na bane, ari bo batambyi b'Imana mu minsi y'imperuka. Iyo nyigisho imanuka nk'imvura, igatonyanga nk'urume kuko “itangazwa”. Itangazwa kuko ijuru n'isi bikwiriye gutega amatwi no kumva amagambo ava mu kanwa Kayo, binyuze mu butambyi bunze ubumwe ari bwo ibendera ritangaza ubutumwa bw'Induru yo mu Gicuku n'Induru Ikomeye.

Mbega ukuntu ibirenge by'uzanye inkuru nziza biba byiza ku misozi, utangaza amahoro; uzanye inkuru nziza y'ibyiza, utangaza agakiza; ubwira Siyoni ati: Imana yawe irategeka! Abarinzi bawe bazarangurura ijwi; bazaririmbira hamwe n'ijwi rimwe, kuko bazabonana imbonankubone, ubwo Uwiteka azagarura Siyoni. Nimwishime, muririmbe hamwe, yemwe matongo ya Yerusalemu; kuko Uwiteka yahumuriye ubwoko bwe, yacunguye Yerusalemu. Uwiteka yeretse amahanga yose ukuboko kwe kwera; kandi impera zose z'isi zizabona agakiza k'Imana yacu. Yesaya 52:7–10.

Abarinzi b'iminsi y'imperuka, bahagarariwe na Petero, batangaza agakiza n'amahoro, kandi bazaba umwe, kuko bazabona kimwe. Ibi bibaho igihe “Uwiteka agarura Siyoni.” Ijambo ry'Igiheburayo ryahinduwemo “agarura” risobanura “guhindura ibinyuranye.” Iyo Uwiteka ahinduye ibinyuranye kuri Siyoni, bisobanura ko Siyoni yari yarajyanywe mu bunyage, nk'uko bigaragazwa no gutatanywa, kandi ibyo bihinduka ibinyuranye ubwo ubunyage burangiye.

Kuko Uwiteka avuga ati: Nimara imyaka mirongo irindwi i Babuloni kuzura, nzabasura, mbasohozeho ijambo ryanjye ryiza, mbagarure aha hantu. Kuko nzi imigambi mbafitiye, ni ko Uwiteka avuga, imigambi y'amahoro, si iy'ibibi, kugira ngo mbahe iherezo mwiringira. Maze muzanyambaza, mugende mundamaze, nanjye nzabumva. Kandi muzanshaka, mumbone, nimundondera n'umutima wanyu wose. Nanjye nzabonwa namwe, ni ko Uwiteka avuga; kandi nzahindura ubunyage bwanyu, mbakoranzirize mu mahanga yose no mu hantu hose nabatatanyirijemo, ni ko Uwiteka avuga; kandi nzabagarura aho nabakuye mukajyanwa ari imbohe. Yeremiya 29:10–14.

Abahanuzi bose bavuga iby'iminsi y'imperuka, kandi muri icyo minsi y'imperuka ubwoko Bwe buri mu bunyage buzahindurwa, kugira ngo ubuhamya bw'ubuhanuzi busohozwe.

Ijambo Yeremiya yabwiye n'Uhoraho, riti: Uku ni ko Uhoraho Imana ya Isirayeli avuze, ati: Wiyandikire mu gitabo amagambo yose nakubwiye. Kuko, ehe, iminsi iraje, ni ko Uhoraho avuze, ubwo nzagarura imbohe z'ubwoko bwanje Isirayeli na Yuda, ni ko Uhoraho avuze; kandi nzobagarura mu gihugu nahaye ba sekuruza babo, kandi bazokigarurira. Yeremiya 30:1–3.

Nyuma y'iminsi itatu n'igice yo gusinzira, nk'uko Lazaro yasinziye iminsi ine, kandi Daniyeli akarira iminsi makumyabiri n'umwe, Mikayeli azura abo bagabo babiri b'abahamya, ari bo bwoko bwe bwo mu minsi ya nyuma, kandi akabageza mu bumwe, kandi nanone akabasiga amavuta binyuze mu butumwa butangazwa hirya no hino ku isi. Ubutumwa ni "ikime" cyo ku Musozi Herumoni (umusozi wera), kigaburira isoko rya Pani, na ryo nyuma rigaburira Uruzi rwa Yorodani. Ugusigwa amavuta gusohozwa n'ubwo butumwa kugereranya ugusigwa amavuta kwa Yesu, kwaranze igihe yabereye Kristo, nk'uko Petero yabihamije.

Igihe Petero yamenyaga Kristo ko ari Umwana w'Imana, yagereranyaga Kristo nk'Umwana w'Imana kandi nk'Umwana w'umuntu, nk'uko bigereranywa n'amazi y'"amarembo ya kuzimu" agaburira uruzi rwa Yorodani. Ukwatura kwa Petero kwaturutse ku guhumekwa n'Umwuka Wera, kandi uko kuri, yuko Yesu ari Kristo, Uwasizwe, kandi yuko ari Imana n'umuntu icyarimwe, ni ko Yesu yagaragaje nk'ukuri kuzaba intumbero y'intambara irwanya ubwoko bw'Imana bwo mu minsi y'imperuka, abo Kristo yasezeraniye ko bazaneshya, kuko "amarembo ya kuzimu" atazashobora gutsinda uko kuri.

Ukuri ni uko ku wa 11 Nzeri 2001, nk'uko Yesu yasizwe amavuta mu mubatizo We, ugushyirwaho ikimenyetso kw'abihumbi ijana na mirongo ine na bine kwatangiye, kandi muri ayo mateka habamo ugucika intege kwagombaga kwica ubwoko Bwe bwo mu minsi y'imperuka, kugeza ubwo yabazuraga kandi agahindura iminyago yabo. Inzira yo kuzuka ikubiyemo guhuriza hamwe ubwoko Bwe bukaba ingabo ikomeye izamurwa nk'ibendera. Umurimo wo kuzura, kweza, guhuriza hamwe no kuzamura, nyuma y'urupfu rwo mu mihanda, ugaragazwa mu mirongo ya cumi kugeza ku ya cumi n'itanu yo mu gice cya cumi na kimwe cya Daniyeli, kimwe no mu yindi mirongo ya Bibiliya. Ariko mu mirongo ya cumi na gatatu kugeza ku ya cumi n'itanu Kristo yongeye kuzana abigishwa Be i Kayisariya ya Filipino, i Paniumu, kandi ni ho ikimenyetso cy'Imana gishyirwaho ubuziraherezo.

Ni uko gusa dusobanukiwe byimbitse uburemere bw'ibi bintu, dushobora kumenya ibyahishuwe by'ukuri biri mu buhamya bwa Kayisariya ya Filipino. Mu murongo wa cumi n'umunani w'igice cya cumi na gatandatu cya Matayo, izina rya Simoni Bariyona rihindurwa Petero, rikaba rigereranya abantu ibihumbi ijana na mirongo ine na bine, nk'uko byagaragajwe mbere mu nyandiko iherutse. Ibyahishuwe by'imibare byashingiwe muri uwo murongo bikomeza kugaragaza Yesu nk'Umubaruramibare W'igitangaza, kuko Petero adashobora gusa gusobanurwa nk'uhagarariye abantu ibihumbi ijana na mirongo ine na bine, ahubwo na Matayo 16:18 na yo ubwayo ni ikimenyetso cy'imibare cya "phi".

Mbere y'uko tuvuga ku mibare ifitanye isano na "phi," dukwiriye kubanza kuzirikana ko "phi" iri mu ijambo "Philippi," ari ryo zina rya kabiri mu mazina abiri y'umujyi wa Panium. Umurongo wa cumi n'umunani werekana ko Yesu yabwiye Petero mu Giheburayo, bikandikwa mu Kigiriki, hanyuma bikaza guhindurwa mu Cyongereza. Izo ntambwe eshatu zigaragaza ubutegetsi bwa Kristo ku Ijambo rye. Iyo iryo jambo risuzumwe hakoreshejwe uburyo bw'imibare bwo kugwiza imyanya yagenwe n'imibare, bigaragaza ko izina Petero rihwanye n'ibihumbi ijana na mirongo ine na bine, bityo bikarushaho gushimangira Yesu nk'Umubaruzi W'igitangaza. Muri uwo murongo nyirizina, aho Yesu atangaza ko azubaka itorerero rye, Umubaruzi W'igitangaza yagenzuye uburyo

bwo guhindura indimi kugira ngo yemeze ko ukuri guhagarariwe mu murongo wa cumi n'umunani wo mu gice cya cumi na gatandatu kwahagararira ikimenyetso cy'imibare cya "phi."

Nanone ndakubwira ko uri Petero; kandi kuri urwo rutare nzubaka itorero ryanjye; kandi amarembo y'ikuzimu ntazabasha kurinesha. Matayo 16:18.

Itorero rye ntirubakiye gusa ku nyigisho y'uko Yesu ari Kristo, kandi ko ari Umwana w'Imana, ahubwo runubakiye no ku kuri kw'uko ari Jambo, kandi ko Jambo yaremeye kandi agenga ibintu byose, harimo imibare, ikibonezamvugo n'imirimu y'abantu.

Muri we na bwo twahawe umurage, tumaze kugenwa mbere y'igihe nk'uko umugambi w'Ukorana ibintu byose ugendeye ku nama y'ubushake bwe bwite uri. Abefeso 1:11.

Phi, ikunze kugaragazwa n'inyuguti y'Ikigereki ϕ (phi), ni igihoraho cy'imibare gifite agaciro kegereye kuri 1.618033988749895. Uyu mubare uzwi nk'igipimo cya zahabu cyangwa igereranya ry'ubumana. Ni "umubare utabasha kugaragazwa nk'igereranyo cy'imibare ibiri nyakuri", bivuze ko udashobora kugaragazwa nk'igice cyoroheje, kandi uko wandikwa mu mibare ya cumi ukomeza ubudasiba iteka ryose utisubiramo.

Igipimo cya zahabu gifite ibintu byinshi bitangaje kandi kigaragara mu mimerere itandukanye yo mu mibare, mu buhanzi, mu myubakire, muri kamere, no mu zindi nzego. Akenshi kiboneka mu bishushanyo bya giyometri, nko mu mpande enye z'urukiramende, mu mpande eshanu, no mu nsiha ebyiri n'icumi, aho ikigereranyo cy'uruhande rurerure ku ruhande rugufi kingana na phi.

Mu buhanzi no mu myubakire, igipimo cya zahabu gitekerezwa ko gitanga imiterere y'igereranyo ishimisha ijisho. Cyakoreshejwe n'abahanzi n'abubatsi mu mateka yose, uhereye ku mico ya kera kugeza ku gihe cy'Ububyutse n'ibihe byakurikiyeho, mu gutunganya imiterere y'ibihangano, inyubako, n'ibikorwa by'ubugeni. Mu mibare, igipimo cya zahabu kigaragara mu mahame n'urutonde binyuranye by'imibare, harimo urutonde rwa Fibonacci, aho buri ngingo iba igiteranyo cy'ingingo ebyiri ziyibanziriza. Uko ingingo z'urutonde rwa Fibonacci zigenda ziyongera, ni ko igipimo cy'ingingo zikurikirana kirushaho kwegera phi.

Mu murongo wa 16:18, dusangamo phi yo mu mibare (1.618...). Yesu, Imana "ikorwa byose nk'inama y'ubushake bwayo ubwayo," yageneye gushyira umukono wayo wo kuba Palmoni, Umubare w'Igitangaza, cyangwa Ubarura Amabanga, mu bumenyi bw'ahantu h'ubuhanuzi hagaragaza urugamba rw'itorero rye rurwanya amarembo ya kuzimu mu minsi y'imperuka. Kuri iyo sambu y'ubuhanuzi, binyuze mu kugenga kwe kw'imibare, yagereranyije abantu ibihumbi ijana na mirongo ine na bine na "Petero", we wahinduriwe izina avanywe kuri "Simoni" usobanurwa nk'umva ubutumwa bw'inuma, akitwa "Petero", bityo aranga abo bantu ibihumbi ijana na mirongo ine na bine nk'ubwoko bwe bw'isezerano bwo mu minsi y'imperuka.

"Ibuye" yahisemo kubakiraho Itorero rye ni ryo buye-shingiro, urufatiro n'ibuye rikuru ryo ku mfuruka ry'"ibihe birindwi" byo muri Abalewi makumyabiri na gatandatu, kuko nta rundi rufatiro rw'ukuri rutari Kristo. Uhereye ku mubatizo wa Kristo, igihe Simoni "yumvaga" ubutumwa bw'inuma, kugeza ku musaraba wo ku Nyanja y'Umunyu, mu gihe cy'iminsi igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu, incuro ebyiri buri munsu, habagaho igitambo cya mu gitondo n'icya

nimugoroba, keretse ku munsu wa nyuma w'iyu minsi igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu, kuko kuri uwo munsu, igitambo cya nimugoroba cyacitse ku mutambyi, maze ku musaraba Kristo apfa ari we turo rya bibiri n'ibihumbi magana atanu na makumyabiri.

“Byose ni ubwoba n'urujijo. Umutambyi agiye kubaga igitambo; ariko icyuma kimucika mu kuboko kwe kutagifite imbaraga, maze umwana w'intama aratoroka. Ikigereranyo cyahuriye n'icyasohoye icyo cyagereranyaga mu rupfu rw'Umwana w'Imana. Igitambo gikomeye cyatambwe. Inzira yinjira Ahera Cyane yarafunguwe. Inzira nshya kandi ihoraho yateguriwe bese. Nta bwo ukundi inyokomuntu y'icyaha n'umubabaro ikiri ngombwa ko itegereza ukuza k'Umutambyi Mukuru.” *The Desire of Ages*, 757.

“Urutare” yari kuzubakaho Itorero rye ni ibuye ry'ifatizo abubatsi banze, umubare warwo ni “ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri.” Mu murongo umwe mugufi, Kristo yigaragaza nk'Umwami wa byose, kandi igihe abikora aba ahagaze kandi avuga mu mirongo ya cumi na gatatu kugeza kuri cumi na gatanu yo mu gice cya cumi na kimwe cya Daniyeli.

Nanjye kandi nkubwiye ko uri Petero, kandi kuri uru rutare ni ho nzubaka Itorero ryanjye; kandi amarembo y'ikuzimu ntazarinesha. Matayo 16:18.

Tuzakomeza iki cyigisho mu ngingo ikurikira.

“Ibintu byihishwe ni iby'Uwiteka Imana yacu; ariko ibyahishuwe ni ibyacu n'abana bacu iteka ryose.” Gutegeka kwa Kabiri 29:29. Uko rwose Imana yakoze umurimo wo kurema, ntibyigeze ibihishurira abantu; ubumenyi bwa kimuntu ntibushobora gucukumbura amabanga y'Isumbabyose. Imbaraga zayo zo kurema ntizishobora gusobanurwa nk'uko no kubaho kwayo kutarondoreka.

Imana yemeye ko umwuzure w'umucyo usukwa ku isi mu bya siyansi no mu by'ubugeni; ariko iyo abantu biyita abanyasiyansi bavuze kuri ibyo bintu bahereye gusa ku kureba kwa kimuntu, nta kabuza bagera ku myanzuro itari yo. Gushakashaka ibirenze ibyo ijambo ry'Imana ryahishuye bishobora kutaba icyaha, niba inyigisho zacu zitarwanya ukuri kuboneka mu Byanditswe; ariko abava ku ijambo ry'Imana, bakagerageza gusobanura imirimo y'irema ryayo bakurikije amahame ya siyansi, baba bareremba ku nyanja itazwi badafite ikarita cyangwa kompasu. Ndetse n'ubwenge bukomeye kurusha ubundi, iyo butayobowe n'ijambo ry'Imana mu bushakashatsi bwabwo, buyoberwa mu kugerageza gukurikirana isano iri hagati ya siyansi n'ibyahishuwe. Kubera ko Umuremyi n'imirimo ye birenze cyane uko bashobora kubisobanukirwa, ku buryo badashobora kubisobanura bakoresheje amategeko ya kamere, bafata amateka ya Bibiliya nk'atizewe. Abashidikanya ku kwizerwa kw'inyandiko zo mu Isezzerano rya Kera n'irya Rishya, bazayoborwa gutera indi ntambwe, maze bashidikanye no ku kubaho kw'Imana; hanyuma, bamaze gutakaza inanga yabo, bagasigara bazerera ku bitare by'ubuhakanyi.

“Aba bantu batakaje ubworoshye bwo kwizera. Hagomba kubaho ukwizera kudahungabana ku butware bw'ijuru bw'Ijambo ryera ry'Imana. Bibiliya ntigomba kugeragerezwa ku bitekerezo by'abantu byerekeye siyansi. Ubumenyi bwa muntu ni umuyobozi utiringirwa. Abashidikanya basoma Bibiliya bagamije kunenga no gushakisha icyo bayigaya, bashobora, bitewe no

kudasobanukirwa neza siyansi cyangwa ibyahishuwe, kuvuga ko babonamo ibivuguruzanya; ariko iyo byumviswe neza, biba bihujwe rwose. Mose yanditse ayobowe n’Umwuka w’Imana, kandi inyigisho nyakuri ya jewolojiya ntizigera ivuga ko hari ibyo yavumbuye bidashobora guhuzwa n’ibyo yavuze. Ukuri kose, haba mu byaremwe cyangwa mu byahishuwe, guhujwe na ko ubwakwo mu buryo bwose kugaragariramo.”

“Mu Ijambo ry’Imana havugwamo ibibazo byinshi cyane ku buryo n’abahanga b’ingeri zose bafite ubwenge bwimbitse kurusha abandi batashobora na rimwe kubisubiza. icyitonderwa cyerekezaho kuri izo ngingo kugira ngo kitwereke ukuntu hari byinshi, ndetse no mu bintu bisanzwe byo mu mibereho ya buri muni, ubwenge bw’umuntu bufite aho bugarukira, n’ubwo bwirata ubwenge bwabwo bwose, butazigera busobanukirwa byuzuye.

Nyamara abantu b’ubumenyi batekereza ko bashobora gusobanukirwa n’ubwenge bw’Imana, ibyo yakoze cyangwa ibyo ishobora gukora. Igitekerezo gikwirakwiriye cyane ni uko igarukira ku mategeko yayo ubwayo. Abantu bahakana kubaho kwayo cyangwa bakabirengagiza, cyangwa se bakibwira ko bashobora gusobanura byose, ndetse n’imikorere y’Umwuka wayo ku mutima w’umuntu; kandi ntibagifata izina ryayo nk’iryo kubahwa cyangwa ngo batinye imbaraga zayo. Ntibemera iby’indengakamere, kuko badasobanukiwe amategeko y’Imana cyangwa imbaraga zayo zitagira iherezo zo gusohozwa ubushake bwayo binyuze muri yo. Nk’uko bisanzwe bikorehwa, imvugo ngo “amategeko ya kamere” ikubiyemo ibyo abantu babashije kuvumbura ku byerekeye amategeko agenga isi y’ireme; nyamara ubumenyi bwabo ni buke cyane, kandi umurima Umuremyi ashobora gukoreramo ahuje n’amategeko ye ubwe nyamara bikarenga rwose ubwenge bw’ibiremwa bifite aho bigarukira ni mugari cyane!

Benshi bigisha ko ibintu bifite imbaraga z’ubuzima—ko hari imiterere imwe n’imwe ihabwa ibintu, hanyuma bikarekerwa gukora binyuze mu mbaraga zabyo zibirimo; kandi ko imikorere ya kamere iyoborwa mu buryo buhujwe n’amategeko adahinduka, ayo Imana ubwayo idashobora kubangikanyamo. Ibyo ni siyansi y’ibinyoma, kandi ntibishyigikirwa n’Ijambo ry’Imana. Kamere ni umugaragu w’Umuremyi wayo. Imana ntitesha agaciro amategeko yayo cyangwa ngo ikore ibinyuranye na yo, ahubwo ihora iyakoresha nk’ibikoreho byayo. Kamere ihamya ko hari ubwenge, ko hari ukubaho, ko hari imbaraga zikora, bikorera mu mategeko yayo kandi bikayanyuramo. Muri kamere harimo guhora gukorwa kwa Data n’Umwana. Kristo aravugaga ati, “Data arakora kugeza na n’ubu, nanjye ndakora.” Yohana 5:17.

“Abalewi, mu ndirimbo yabo yanditswe na Nehemiya, baririmbye bati: ‘Ni Wowe, ni Wowe ubwawe, Uwituka wenyine; wakoze ijuru, ijuru ry’amajuru, n’ingabo zabyo zose, isi n’ibiyirimo byose, ... kandi ibyo byose urabibeshaho.’ Nehemiya 9:6. Ku byerekeye iyi si, umurimo w’Imana wo kurema wararangiywe. Kuko ‘imirimo yari yararangijwe uhereye ku kuremwa kw’isi.’ Abaheburayo 4:3. Ariko imbaraga zayo ziracyakora mu gukomeza kubeshaho ibyo yaremye. Si uko uburyo bwashyizwe mu mikorere rimwe gusa bukomeza gukora ku mbaraga zabwo bwite ari byo bituma umutima utera kandi umwuka ugakurikirana undi; ahubwo buri guhumeka, buri gutera k’umutima, ni igihamya cy’ubwitonzi bwuzuye hose bw’Uwo ‘tubeshwaho na we, tugakora kandi tukabaho.’ Ibyakozwe n’Intumwa 17:28. Si imbaraga kamere bwite ari zo zituma uko umwaka utashye isi yera imbuto zayo kandi igakomeza kugenda izenguruka izuba. Ukuboko kw’Imana ni ko kuyobora imibumbe no

kuyigumisha mu myanya yayo mu rugendo rwayo rutunganye runyura mu ijuru. ‘Asohora ingabo zabyo ku mubare; abyita byose amazina ku bw’ubunini bw’imbaraga ze, kandi kuko afite ubushobozi bukomeye, nta na kimwe kibura.’ Yesaya 40:26. Ni ku bw’imbaraga ze ibimera bikura neza, amababi agasohoka n’indabyo zigatumbuka. ‘Amereza ubwatsi ku misozi’ (Zaburi 147:8), kandi ni na we utuma ibibaya byera. ‘Inyamaswa zose zo mu ishyamba ... zishakira ibyokurya byazo ku Mana,’ kandi buri kiremwa kizima, uherye ku gakoko gato cyane ukageza ku muntu, buri muni gishingira ku kwita kwe kw’ubuntu. Mu magambo meza y’umunyezaburi, ‘Ibyo byose bigutegerezahaho.... Ibyo ubihaye ni byo bikoranya; urambura ukuboko kwawe, bikahaga ibyiza.’ Zaburi 104:20, 21, 27, 28. Ijambo rye ni ryo ritegeka ibidukikije; atwikira ijuru ibicu kandi agategurira isi imvura. ‘Atanga urubura nk’ubwoya bw’intama; akamisha ikime cyera nk’ivu.’ Zaburi 147:16. ‘Iyo avuze ijwi rye, haba urusaku rw’amazi menshi mu ijuru, kandi atuma imyuka y’amazi izamuka iva ku mpera z’isi; atuma imirabyo ibanziriza imvura, kandi akazana umuyaga awukuye mu bubiko bwe.’ Yeremiya 10:13.”

“Imana ni yo rufatiro rw’ibintu byose. Ubumenyi bwose bw’ukuri buhuje n’imirimo Yayo; uburezi bwose bw’ukuri buyobora ku kumvira ubutegetsu Bwayo. Ubumenyi bugaragaza ibitangaza bishya imbere y’amaso yacu; bururumba bukazamuka hejuru, kandi bukagera no mu bujyakuzimu bushya bwo gushakashaka; nyamara nta cyo buzana mu bushakashatsi bwabwo kinyuranye n’ihishurwa ry’Imana. Ubujiji bushobora gushaka gushyigikira ibitekerezo by’ibinyoma byerekeye Imana bwitwaje ubumenyi, ariko igitabo cy’ibyaremwe n’Ijambo ryanditswe bitanga umucyo kuri kimwe no ku kindi. Bityo tuyoborwa gusenga Umuremyi no kugira ibyiringiro bifite ubwenge mu Ijambo Rye.” Patriarchs and Prophets, 113–115.